

Ak Şuñkar / hekaýa

Category: Kitapcy,Taryhy proza
написано kitapcy | 21 января, 2025
Ak Şuñkar / hekaýa

AK SUÑKAR

(Oguz hekaýaty)

Ýapyşan ýerini goparyp gelýän gazaply janpenalar uzak ýoldan möhüm habar getiren çaparyň iki çigninden aldaýyý ýaly şatyrdadyp tutup, ony altyn tagtynda güberilip oturan Garahan Bahadur Alpyň huzuryna idenekledip saldylar-da, ýüzinleýin ýere serdiler. Soňra patysha tagzym ede-edede götin çekildiler. Mogolsypat hökümdaryň çekge süňkleri tüňňüden tüňňi ýasy ýüzi ýagmazak gara buluda bürelen asman dek mährewsiz gamaşykdy. Garahan Bahadur "gepläber" diýip ysarat edende, onuň ýeljik pökgi gabaklarynyň astyndan gyýyk gözleri guduzlaç ýyldyrap çyzyldy:

– Yer bilen Gögüň arasyndaky hanu-soltanlaryň bilini oñran, agzyny gum garbadan şır-peleň sypatly zarbyzor serdarym! Gökdäki görkli Taňrynyň Ýer yüzündäki Bahadur pälwany! Bir katra ganymy ötdüm diýmeseň, gara gözüm bilen ogryn-ogryn görenimi, pakgy gulagym bilen üşerilişip eşidenimi Size aýtmaga hetdim bolmaz, bognum ysmaz!

Ýurt ykbally möhüm habar getirendigini özi hem bilyän jansyz ýaýdanyp: "Bularyň ýanynda dönugiň syryny aýtmak dürsmükä?" diýen manyda köşgүn içinde çök düşüp oturan bezemen hanbeglere, uly emeldarlara betgüman nazaryny aylady: "Aýdyber!" diýip abaýlady. Jansyz syrly äheňde aýdyp başlady:

– Belent mertebeli hökümdarym! Halkomyzyň howandary! Ýurdumyzyň mizemez daýanýy! Sarsmaz gara dagymyz! Siziň gujurly goluňyz bilen egri ýaýdan gönderen dogry okuňyz peýlän nyşanasyndan terse sowlup, başga ýana gider boldy! Buharystan ilini ýykyp-ýumurmak üçin iberen serkerde ogluňyz şol ýurduň hany bilen gol boýna salşyp, dost-dogan boldy. Musulman

metjidinde eglip-galyp, ikisi bileleýin namaz okady. Gana suwsan ýalaw gylyçlar gynyndan çykman tebsiräp galdy, keýmir oklar tözli bedene şuwlap süsňemez boldy. Jarka-jarka urulmagan naýzalardan ot-uçgun syçramady, mes bedewler burnuny parladyp meýdanda urunmady. Duşman gany şarlap akmaý, diňe söwüş soýulýan, semiz baýtalçalaryň hem berre toklularyň damak gany joralandı. Nökerler naz-nygmatdan seýrap bolup, çyn käseden şerbet içip mesirgedi. Torsuk, tabargan, mekejin iýmek haram edildi. Nökerleriň köpüsi iman öwrüp, musulman boldy. Jansyz habaryny berdigisaýy, Garahan Bahadur Alpyň ýeljik gabaklary tyrs-tyrs galyp, guduzlaç gyýyk gözleri ýalp-ýalp açylyberdi. Boldumly garaýagyz ýüzi keselli malyň bagry ýaly düwürçik-düwürçik, besse-besse boldy. Gazaby içine sygman, ol çişiň dyňzady.

– Siziň ogluňyz... – diýip, jansyz dowam etmekçi bolanda, hökümdar aýylganç arlap örboýuna galdy-da:

– Ol meniň oglum däl! – diýip haýkyrdy. – Ol gurumsak! Ýeksyrun! Gökdäki görkli Taňrydan yüz öwren peläket! Ežatlarymyzyň din-dessuryny musulmançylyga çalşan zandyýaman! Görüňä görbe-görüň eden işini! Özüne ynanylan saýlamaleşgeri azgynlyk ýoluna salypdyr! Berk çäresini görmesek, bu päliýaman biziň gadymy halkymyzy-da kesekiniň Hudaýynyň öñünde çök düşüp, maňlaýyny ýere goýup sežde etmäge mejbur kylar! Onuň çäresi bolsa ~ ölüm! Ölüm! Ölüm! Tizden-tiz goşun jemläň! Meniň özün gidip, şol şermendäniň boýnuna kement taşlap, süýräm alyp gaýdaýyn! Getiribem, onuň yslama uýan damarlaryny, siňirlerini ýezidiçegesi ýaly sogrup-sogrup aýraýyn! Soňra ony adam iýýän Guduz itlerime gemirdeýin!

Patışanyň din hadymlary ~ mähnet kelleleri takyr syrylan, her haýsysynyň depesinden bir örüm käkili sallanyp duran. Eginleri jylk sary ýüpek hülleli, naw ýaly dykyz bedenli, bir-birinden daýanykly budda monahlary özbaşdak bir gapdala toplanyşyp durdy. Olaryň sylagly kethudası öz mertebesini bilyän adamyň saýhally ýoreýsi bilen hökümdaryň alnyna geldi-de, ynamly, arkaýyn gepläp öwüt berdi: Eý gökdäki görkli Taňrynyň Yer üstündäki mukaddes kölegesi ~ Garahan Bahadur Alp patışamyz! Şol bolan hadysa üçin Siz asla ýüregiňizi agyrdyjy bolmaň!

Gaýtam bu Siziň akyl-parasadyňzyň ötgürliginiň bigüman shaýady! Siz şol nälet getiren närsäniň öz aramyzda gizlin musulman bolup ýörgenini aňyanyňz sebäpli, ony çykgynsz synaga sezewar kyldyňyz: bar, git-de, öz dinibir musulmanlaryňzyň ganyny saçyp gaýt diýdiňiz. Göryäñizmi, ol namartaý synagdan geçip bilmeý, pynhan syryny paş etdi! Hakykatyny aýdanymyzda, bu halat biziň beýik döwletimiz üçin uly bähbit boldy! Ýeri, ol özüniň şazada adyna bukulyp, ýurdumuza içinden opurylyşyk salsa näderdik?! Ine, çäksiz akyl-paýhasyň hazynasy bolan patyşamyzyň öňden görüp, gökdäki görkli Taňry tarapyndan berlen keramaty bolgusyz duşmany şermende-şermysar kyldy. Siz özüñiziň neneňsi zeberdest hökümdara gulluk edýändigiňze düşünýäñizmi berin, eý, asylzada emeldarlar! Asmanyň gudraty siňen şeýle mukaddes adama hyzmat etmek, eýsem uly bagt dälmidir?!

Wezir-wekillер, han-begler, goşun serdarlary baş egip tagzym kyldylar, patyşanyň akyl-parasadyna halys kaýyk galýandyklaryny mälim etdiler. Bu göwne ýaramly pikire hatda hökümdaryb özi hem ynanyp, az-kem köşeşdi. Takyr kellesi örme käkilli monah sary hüllesiniň uzyn öňlerini çekişdirdi-de:

– Aýdyber, soňuna çenli diňläli! – diýip, jansyza ýüzlendi. Şeý diýip, ol patyşanyň ýanynda özüniň çäksiz ygtyýarynyň hem abraýynyň barlygyny bildirdi. Jansyz sözüniň soňuny aýtdy:

– Buharystanýn soltany özüniň ince billi güzel gyzyny biziň şazadamyza uly toý tutup nikalap berer boldy. Soltanyň ýigrimi baş ýaşly şahandaz oglы bolsa, biziňkä dünýäde ýok ak şuňkary sowgat etdi.

Guş salyp aw awlamanyň ölemenı Garahan Bahadur saklanyp bilmän:

– O neneňsi dünýäde ýok ak şuňkar? – diýip sorady.
– Ýelegi-peri çille gary deýin gözüň ak ýagyny iýäýsem diýyä. Gözleri köz ýaly gyzyl şugla saçýar. Çüñki bilen agzy hem injikdir penjeleri hem gyrmazy gana boýalan ýaly çym gyzyl. Towşanyň-tilkiň-ä hasabam däl, keýige-suguna salsaňam aman-zamanyň bermän alýamyş. Ganatynyň urgusy gaty zarply diýyä. Kellä bir uranda seňseledýämiş. İki gözünü köwlap alonsoň-a, aw diýeniň janawer ters aýlanyp durmuşyn!

– Bäh! – edip, hökümdar haýran galyp seslendi. -Dünýä malyna degýän eken-ow ak şuñkar! Tüýs patyşalyk zat eken-ow! Hany ol peläket guşuň gadyryny berin bilyämi? Ýa-da täze çatylan gelnine gyzygyp, eline albaýam alanokmy?

– Gije-gündiz aw-şikärde! Hepdeläbem yzyna dolananok. Uzakdaky tokaýlary etekläp, gözel awlaglary seýran edip ýör. Bir bölek atly nökeri ýanynda, galan goşun Buharystan ýurdunyň aýry-aýry galalarynda iýip-içip mes bolup ýatyr. Soltan olara öz goşunyna töleýän harajadyny töleýär.

– Hä, eýle bolsa -diýip, Garahan Bahadur Alp belli karara geldi. – Men alnymyzdaky sähetli gün leşger tartyp ýola düşyändigimi mälim edýän. Hemmäñiz ýörişe tayyn boluň. Eždatlarynyň din-dessuryndan geçen azgyn peläketi aw awlap ýören ýerinde gapyl basaýlyň. Oňa aýylganç jeza garaşýar. Buharystan ülkesini bolsa hanynyň-soltanynyň başyna ýumrup, o ýerden bihasap kän olja alyp gaýdarys. Alan oljamyz şeýle bir kän bolar welin, ony ýüklemäge ençe müň nerbugra gerek bolar! Patyşaňza ~ maň bolsa şol dönük bilen onuň ak şuñkaryny sowgat berseñiz bolar!

Han-begler, emeldarlar, sary hülleli monahlar merdana hökümdaryň ýurdy galakyndyrjak, millete şan-şöhrat getirjek, ata-babalardan miras galan din-dessury dabaralandyrjak, galyberse-de, raýatlaryň her birine baýlyk eçiljek uly tutumyny – harby ýörişi begene-begene gutladylar. Köşk hyzmatkärleri belent mertebeli patyşaga çynma-çyn parçasından tikilen şir suratly gyzyl harby lybas geýdirdiler hem-de onuň biline almaz gylyç dakylar. Bu häzirden başlap patyşanyň goşuna serkerdelik etmek wezipesini öz eline alýanlygyny aňladýardy. Köşgүn, diwan edaralarynyň, ybadathanalaryň üstünden buddanyň sary baýdaklary bilen birlikde, al-gyrmyzy söweş baýdaklaryny hem parladyp asdylar. Paýtagt şäheriniň çetinde ýerleşýän leşgerhanalardan harbylaryň ses goşup haýkyryşyp aýdym aýdýany ir ertirden giç aşama çenli eşidilip başlady. Buharystana zabt etmäniň kasdyna düşen Garahan Bahadur Alp ymgyr uly güýç toplaýardy.

(dowamy bar)...

Sapargeldi Annasähet INER OGLY.

Taryhy proza